

Musiikki ja urheilu – tunteimatonta parivaljakko

Klassisella musiikilla ja urheilulla on enemmän yhteyksiä kuin ensituntumalta näyttää. Olympiakisoissa musiikilla on vankka asema olympiahymnistä ja -fanfaareista alkaen. Muusikot eivät myöskään enää ylenkatso fyysisestä kunnosta huolehtimista.

NUORUUESSANI 1990-LUVULLA muusikoiden keskuuteen levisi villityksenä t-paita, jossa luki: ”Musiikki on pelastanut minut urheilulta.” Tuo sinänsä hauska ja nokkela vitsi kuvaa aika hyvin aikaansa, jolloin vielä ei nähty maratoneilla säveltäjiä tai lihaskuntoaan aktiivisesti ylläpitävä orkesterimuusikko oli yksittäistapaus.

Muusikoiden yleinen asenne liikuntaa ja urheilua kohtaan alkoi voimakkaasti muuttua 2000-luvulle tultaessa. Syitä tähän lienee useita. Muusikoiden tuki- ja liikuntaelinsairauksien ennaltaehkäisyyn ja hoitoon alettiin noihin aikoihin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Monet soittimet ovat ergonomisesti erittäin huonosti suunniteltuja, ja soittajat joutuvat venymään usein hämmästyttävän huonoihin ja kuluttaviin soittoasentoihin. Liikunnan merkitys keuhonhoidossa nousi tässä suhteessa keskeiseksi.

Musiikin esittäminen voi myös olla vaativaa liikuntasuoritusta vastaava tapahtuma. Erityisesti suurten myöhäisromantiikan ajan teosten johtaminen on fyysisesti raskas suoritus, samoin vaikkapa vaativien lyömäsoitinteosten esittäminen, puhumattakaan suurista, vaativasti ohjatuista oopperararooleista tai stadioneiden rock-spektaakkeleista.

Kun Paavo Suuri juoksi oopperassa

Eräänlaisena merkkipaaluna muusikoiden asennemuutoksessa liikuntaa kohtaan voidaan pitää Musiikkilääketieteen yhdistyksen perustamista vuonna 2000. Samaan aikaan, elokuussa 2000, kantaesitettiin Helsingin olympiastadionilla Tuomas Kantelisen säveltämä, Paavo Nurmen elämästä kertova ooppera *Paavo Suuri. Suuri juoksu. Suuri uni*. Teoksen libreton kirjoitti Paavo Haavikko.

Suuria klassisen musiikin stadionkonsertteja on Suomessa järjestetty vain vähän

ja lähinnä pääkaupunkiseudulla. Keskeisin syy on siinä, että klassisen musiikin koetaan toimivan parhaiten akustisesti, ilman sähköistä äänentoistoa. Stadionien akustiikkaa ei ole suunniteltu vahvistamattoman musiikin esittämistä varten.

Musiikin ja urheilun yhteinen historia Suomessa on kuitenkin huomattavasti pitempi. Eräs tunnetuimmista fanfaarisävelmistä on Aarre Merikannon säveltämä Olympiafanfaari. Suomi sai järjestettäväkseen vuoden 1940 olympialaiset, jotka jouduttiin perumaan toisen maailmansodan vuoksi. Olympialaisten järjestelyt olivat kuitenkin pitkällä, ja kisoja varten ehdittiin järjestää olympiafanfaarisävellyskilpailu, jonka voitti säveltäjä **Aarre Merikanto**.

Upea fanfaari oli hautautua sota-ajan poikkeusolojen ja historian hämäriin, kunnes vuonna 1951 olympialaisten järjestäjät pelastivat sävellyksen unohdukselta. Tyylikkäästä ja omaperäisestä Olympiafanfaarista tuli kerta heitolla suosittu ja se on pysynyt siitä lähtien eräänlaisena

Baritoni Gabriel Suovanen lauloi pääroolin oopperassa *Paavo Suuri. Suuri Juoksu. Suuri Uni*. Kuva on otettu oopperan harjoituksista Helsingin Olympiastadionilla. Nurmi-ooppera oli osa Helsingin kulttuuripääkaupunkivuoden 2000 ohjelmaa. Ooppera esitettiin kahdesti.

Kuva: Ismo Henttonen / Lehtikuva.

Helsingin olympialaisten symbolina. Tuntematon kommentoija lausui Aarre Merikannolle olympiastadionilla 1952 ytimekkäästi: ”Loistava fanfaari, parasta mitä Suomi näissä kisoissa tarjoaa”.

Merikanto osallistui myös vuoden 1952 olympiahymnin sävellyskilpailuun, jonka voitti yllättäen kansakoulunopettaja **Jaakko Linjama**. Tämä herätti närkästystä ammattisäveltäjäkunnassa. Primus inter pares **Jean Sibelius** kuitenkin onnitteli Linjamaa, joka oli opiskellut säveltämistä Merikannon johdolla.

Taidelajit olympiakisojen kilpailumuotona

Harva tietää, että olympiakisojen viralliseen ohjelmaan kuuluivat vuosina 1912–1948 myös taidekilpailut. Lajit vaihtelivat kisoittain ja niitä niputettiin eri tavoin yhteen. Kilpailun kohteena olivat eri vuosina muun muassa arkkitehtuuri, kaupunkisuunnittelu, kirjallisuus, näytelmäkirjallisuus, epiikka, lyriikka, kuvanveisto, veistokset, kohokuvat, mitalit, rintasoljet, maalaustaide ja grafiikka, öljyvärimaalaukset, piirrookset ja akvarellit, muu graafinen taide, öljy- ja vesivärimaalaukset, radeerukset, yksin- ja kuorolaulu, orkesterimusiikki sekä orkesteri- ja kuoromusiikki.

Nykyajan olympiakisojen perustajan Pierre de Coubertinin tahdosta olympiaohjelmaan sisällytetyillä taidelajeilla oli kisoissa oma arvostettu asemansa. Kaikissa sarjoissa jaettiin urheilukilpailuiden tavoin olympiamitalit. Suomalaiset menestyivät taidelajeissa erityisesti Lontoon olympialaisissa vuonna 1948. **Yrjö Lindegren** sai kultaa ja **Ilmari Niemeläinen** pronssia kaupunkisuunnittelussa, **Aale Tynni** voitti kultamitalin lyriikkasarjassa teoksellaan *Hellaan laakerit*. Ja musiikissakin tuli hopeamitali, kun säveltäjä **Kalervo Tuukkanen** menestyi orkesteri- ja kuoromusiikin sarjassa teoksellaan *Karhunpyynti*. Sävellys asettuu suomalaiseseen kansallisromanttiseen jatkumoon, johon kuuluvat säveltäjinä myös muun muassa **Leevi Madetoja** ja **Uuno Klami**.

On suuri sääli, ettei vuonna 1952 Helsingin olympialaisissa enää haluttu järjestää taidelajeja. Olympiakisat ovat tästä huolimatta työllistäneet kulttuurialoja runsaasti senkin jälkeen. Kisojen avajaiset ovat muuttuneet spektakkelinomaiseksi kulttuuritapahtumaksi. Olympiafanfaareista kansainvälisesti tunnetuin ja soitetuin lienee elokuvasäveltäjänä tunnetun **John Williamsin** Los Angelesin vuoden 1984 olympialaisiin säveltämä teos.

Musiikin ja urheilun yhteyksiin syytä syventyä

Musiikki on tietysti arkisemmalla tasolla kuulunut urheilun arkeen jo kauan. Eräällä tavalla musiikin ja urheilun yhteispelin esiasteena voidaan pitää tanssimusiikkia sekä marssi- ja vaelluslauluja sekä yleisemmin joukkojen siirtymisissä esitettyä sotilasmusiikkia. Niiden tarkoituksena on toisaalta tukea liikkumisen rytmiä, mutta myös toisaalta viedä huomio pitkien ja raskaiden marssien rasituksesta. Laulaminen on myös hyvä mittari huomattavan pitkäkestoisen rasituksen oikean tehon löytämisessä. Liiallinen rasitus estää laulamisen ja on merkki siitä, että tahtia täytyy hidastaa.

Aarre Merikannon Olympiafanfaarin päätteema säveltäjän itsensä kirjoittamana. Kuva: Wikipedia / Seppo Heikinheimo: Aarre Merikanto, s. 479.

Voimisteluesityksiä säestivät erilaiset orkesterit jo 1800-luvun lopulta alkaen ja äänilevyteollisuuden ja kuintinjärjestelmien kehittyessä esimerkiksi voimistelun ja taitoluistelun sekä sittemmin aerobicin suhde tiivistyi. Yksilöharjoittelussa ja vapaa-ajan liikunnassa musiikin ja liikkumisen liiton läpimurto tapahtui 1980-luvulla, kun C-kasetteja toistavat korvalappustereot yleistyivät. Esiin täytyy tietenkin nostaa myös esimerkiksi jääkiekkjoukkueiden tunnuslaulut ja otteluiden musiikki.

Mutta miksi musiikin ja urheilun yhteyksiä kannattaa pohtia? Ensiksi, olen varma, että tämä aihealue vaatii perusteellista tutkimusta. On selvää, että musiikin ja urheilun yhteistyössä olisi paljon huikeita kehitysnäkymiä ruohonjuuritason toiminnassa, tutkimustiedon suoranaissessa hyödyntämisessä ja tapahtumakulttuurien kehittämisessä. Esimerkiksi Italiassa suuret joukot ihmisiä käyvät sekä jalkapallo-otteluissa että oopperassa. Tällainen kulttuurinmuutos voi tapahtua toki orgaanisesti, mutta sitä voidaan myös määrätietoisesti tukea. Näinä polarisaation aikoina näen tällaisen yhteistyön erityisen tärkeänä.

Toinen syy sille, että haluan pitää asiaa esillä, on oma kohtainen kokemus. Kuortaneen Urheiluopistosäätiö tilasi minulta hiljattain teoksen opiston 70-vuotisjuhliin. Yhteistyö urheiluopiston kanssa oli erittäin positiivinen kokemus. Sain käyttööni opiston historiikin sävellystyötä innoittamaan. Urheiluopisto lähti toteuttamaan sävellystilausta korkealla profiililla yhteistyössä Seinäjoen kaupunginorkesterin kanssa.

Pandemian vuoksi itse juhlatilaisuus siirtyi tulevaisuuteen, mutta syksyllä 2020 Seinäjoen kaupunginorkesteri yhteistyössä Kuortaneen urheiluopiston kanssa striimasi Liikutus -nimisen teoksen osana sävellyskonserttiani Seinäjoki-salista. Tällä tavoin musiikkini sai myös uusia yleisöjä ja Kuortaneen urheiluopisto käyttöönsä oman teoksen eri käyttöyhteyksiä varten. Toivon, että tämä yhteistyö musiikin ja urheilun välillä toimisi innoittajana muillekin.

PASI LYYTIKÄINEN

säveltäjä
pasi.lyytikainen@gmail.com

 Aarre Merikanto: Olympiafanfaari. <https://www.youtube.com/watch?v=rnvArELiX5k>

John Williams: Olympic Fanfare, Los Angeles 1984. Konserttiäänitys Tokiosta joulukuulta 1987. <https://www.youtube.com/watch?v=whNaZoqcZc>